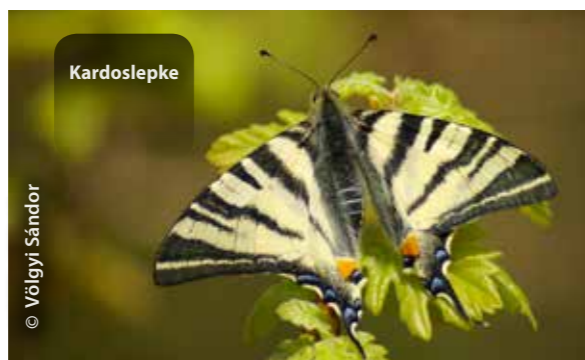

Vaddisznó a Jókai-kertben

© Halász Ferenc

dődő etetési szezonban etetőinken a gyakori széncinegék mellett kék cinegék, meggyvágók, csuszkák vendégeskednek, nagyobb hó esetén északibb fajok is megjelennek, mint például a fenyőpinty. A buja növényzet sok táplálékot nyújt a pintyféléknek, így az etetőre ritkábban járó madarak a bokrosokban találhatnak maguknak ennivalót. Az őszi és tavaszi időszakban érdekes egy-egy sétát tenni a kertben, mivel a városba ékelődő zöld foltként fontos pihenő és táplálkozóhelyet nyújt a vonuló énekeseknek. Sisegő fűzikével, kormos légykapóval gyakran találkozhat itt bárki áprilisban, ősszel pedig poszátákat, tüzesfejű királykakat is jó eséllyel

Kardoslepke

© Völgyi Sándor

Lábatlangyík (kuzma)

© Völgyi Sándor

A borostyánnal benőtt fák számos élőlénynek nyújtanak menedéket

© Orbán Zoltán

lehet látni. A kert madártani adatait a madárgyűrzési központ vezetőjének és önkéntesének segítségével zajló madárgyűrzési bemutatók során fogott és jelölt madarak is gazdagítják. Hálóba került már csilpcsalpfűzike, vörösbegy, fenyvescinege, erdei pinty, sőt fekete harkály is. A jelölt egyedek visszafogása adatokkal szolgálhat például arról, milyen az egyes madarak terület-hűsége. Az állatvilág egyéb csoportjai is természetesen jelen vannak. Gyakori, de ritkán látható hulló az erdei sikló, de szép számmal láthatunk fali gyíkokat is a kopárabb foltokon, kőfalakon. Szerencsésebb kollégák nap, mint nap láthatják őket, amint az ablakukon szaladgálnak.

Lendvai Csaba

Zöld iránytű a neten:

Szalakóta-védelem a Kárpát-medencében

Bemutkozik az MME új LIFE+ programja

Madár-
védelem

© Máté Bence

A LIFE pályázat és az MME

Az Európai Unió LIFE programja Magyarországon, – csakúgy, mint a többi tagállam esetében –, az egyik legfontosabb támogatási formát jelenti a Natura2000-es területek és a veszélyeztetett állat- és növényfajok számára.

Az MME koordinálásában vagy részvételével a következő programok folytak vagy éppen jelenleg is zajlanak: a parlagi sas (2002-2005, 2012-2016), a túzok (2004-2008), a rákosi vipera (2004-2007, 2009-2013), a kerecsensólyom (2006-2010, 2010-2014) és a kék vércse (2006-2009, 2012-2018).

2014. szeptember 1-e és 2020. március 30-a között a „Szalakóta-védelem a Kárpát-medencében” címmel új LIFE+ projekt fogja szolgálni a fokozottan védett szalakóta Kárpát-medencei állományának komplex védelmét az MME, mint

koordináló kedvezményezett irányításával.

A szalakóta Magyarországon

A szalakóta jellemzően erdősztyepeken, fás legelőkön, öreg ártéri ligetekben, fehérnyár-csoportokkal tarkított homokpusztákon, illetve üderéteken találta meg élőhelyét, de ezek hiányában mozaikos, gyepekkel, fasorokkal és extenzív szántókkal tarkított élőhelyeken is költ.

A múlt század közepéig gyakori költőfajként hivatkozik rá a szakirodalom, nemcsak az alföldi régióban említve költőfajként, hanem a dombvidékek vonatkozásában is.

Az 1970-es évektől a faj folyamatos visszahúzódása felgyorsult, az 1980-as évekre eltűnt a Dunántúl teljes területéről, mint költő madárfaj.

Az állomány nagyságot mindössze

400-700 párra becsülték 1995 és 2002 között.

Több ok együttes hatása vezetett a hazai (és az európai) állomány összeomlásához:

- ▶ **Az élőhelyek elvesztése, illetve átalakulása**
A szalakóta élőhelyén jellemzően legeltetés és gyeptáplálás, illetve extenzív mezőgazdálkodás folyik. A gyepek feltörésével járó élőhely-vesztés felgyorsult a rendszerváltás után, a gyeptáplálás felhagyása az invazív fa- és cserjefajok eltörésével járt, amely a szalakóta, illetve más gyepekhez kötődő madárfajok állományának ritkulásához vezetett.
- ▶ **Fészkelő helyek megszűnése**
A szalakóta másodlagos odúköltő madárfaj, amely azt jelenti, hogy a nagytestű hazai harkályfajok, jellemzően a zöld küllő

© Máté Bence

és a fekete harkály elhagyott odvait foglalja el költés céljára. A harkályok számára alkalmas puhafa-ligetek megfoghatóságával, amely alföldi viszonylatban jellemzően fehérnyár, a fészkelési lehetőségek is szűkültek.

► Vonulás és telelés

A költőhelyeken tapasztalható kedvezőtlen hatások mellett a szalakótát, – mint hosszú távú vonuló fajt –, fokozottan érintik a vonulási útvonalakon, valamint a telelőterületen fenyegető negatív hatások.

A Földközi-tenger európai és afrikai partjain tapasztalható mértéktelen illegális vadászat-és madárfogás jelentékeny károkat okoz az ott átvonuló európai madárfajok, így a szalakóta állományában is.

A Szahara területe évről évre növekszik, amely megnehezíti vonuló madaraink dolgát.

A hazai szalakóta-állomány telelőterületét még nem ismerjük, mindössze feltételezzük, hogy valahol az afrikai kontinens déli-, délkeleti részén telelhetnek.

A kérdés azért különösen fontos, mivel elképzelhető, hogy az európai állomány 1975-85 közötti összeomlásában fontos szerepet játszhattak a telelőterületen esetlegesen bekövetkezett negatív hatások, (hosszas szárazság, az azzal összefüggésben

bekövetkezhetett táplálékhiány, mérgezés... stb.).

► Áramütés

A szalakóta tipikus vártamadár, azaz táplálkozási stratégiája szerint előszeretettel üldögél kiemelkedő pontokon, onnan csap le a földre táplálékállataiért (egyenesszárnyúak, kisemlősök, kételtűek, hüllők).

A középfejű vezeték oszlopait kedveli, mivel sok esetben a gyepek felett átívelő vezetéksorok egyetlen kiemelkedő pontként kínálják magukat madarunknak. A szigetletlen oszlopfejekon gyakran akkor szenvednek áramütést, amikor a keresztartó vasra leszálló szalakóta széttárt szárnyaival megérinti a feszültség alatt lévő vezeték.

A szalakóta-védelem története Magyarországon

A gyakorlati szalakóta-védelem az 1980-as évek közepén indult meg a Dél-Alföldön, amikor az MME Csongrád helyi csoportja Jakab Béla ötlete alapján, dr. Molnár Gyula szakmai vezetésével mesterséges

Odúban fészkelő madarak rivalizálása (szalakóta és seregély)

D-odúkat helyeztek ki a Balástya és Kistelek között található, gyepfoltokkal, nyárfaligetekkel tarkított mezőgazdasági területekre, ahol az ott költő szalakóta-párok számát 10 év alatt 2 párról 40 párra emelték.

A jól működő módszert az Alföld több tájegységén is sikeresen alkalmazták az MME helyi csoportjai és a nemzeti parkok munkatársai, így különösen a Hevesi-síkon és a Borsodi-Mezőségen értek el jelentős sikereket, ahol az elmúlt 20 évben 250-300 páros stabil állomány jött létre az intenzív odútelepítések hatására.

Több kisebb sikeres, elsősorban helyi jellegű pályázat szolgálta a szalakótavédelmet, amelyek elsősorban odútelepítésekre, valamint az odútelepek ellenőrzéséhez szükséges terepi költségek előteremtésére szolgáltak.

2010-2011-ben az MME a Kiskunsági és Bükki Nemzeti Parkkal, valamint a Szerbiai Madártani Egyesülettel összefogva pályázatot készített az EU IPA pályázati keretében, amely Natura2000-es fajok egészségügyi monitorozása keretén belül két Natura2000 jelölőfaj, a kék vércse mellett a szalakóta első komoly fajvé-

delmi program volt a faj életében.

Ennek kapcsán átfogó dél-alföldi költőállomány-felmérés, odú-adatbázis fejlesztése és az öreg-és fiatal madarak színes jelölési rendszerének kidolgozása volt a pályázati feladat az alapnak számító odútelepítés-ellenőrzés mellett. Ezernél több madár kapott színes jelölőkódot és már a projekt alatt értékes adatokat szolgáltatott a következő évben visszatérő madarak.

A nemzetközi pályázat a végrehajtás során felmerült kérdéseivel és részeredményeivel megalapozta egy komplex fajvédelmi pályázat igényét.

Az MME által benyújtott, a szalakóta prioritás fajjára történő átminősítést célzó kérelmet az Európa Bizottság mellett működő „Ornis Committee” kedvezően bírálta el 2012 év végén, így 2013 elején megnyílt az út, hogy az EU LIFE+ programjára egy olyan konzorciumi pályázatot készíthessünk el, amely lehetővé teszi, hogy az immár prioritás fajnak minősülő szalakóta számára elkészített fajvédelmi program – 75%-os arányú uniós támogatás mellett – megvalósulhasson.

© Kerékgyártó Róbert felvételei

A szalakóta LIFE+ pályázat fő elemei

A pályázat fő elemei azok az akciók, amelyek a Kárpát-medencei szalakóta-állományt veszélyeztető hatásokat ellensúlyozzák és elősegítik annak közvetlen vagy közvetett védelmét.

1 Élőhely-rekonstrukciók

A szalakóta három olyan különböző élőhely-típuson található meg a Kárpát-medencében, amelyek degradálódása a faj eltűnését vonja maga után.

Ezek a következők:

- szikes gyepek
- fás legelők
- árterek

A projekt a három különböző típusú élőhelyen demonstratív jellegű beavatkozást valósít meg, amely az özönfajok eltávolítását,

helyettük őshonos fafajok telepítését, a mikro- domborzati viszonyok – valamint ezzel együtt az eredeti vízviszonyok – helyreállítását eredményezi.

A visszaalakított területek állapotának fenntartásáról kaszálással és legeltetéssel gondoskodunk.

A szalakóta számára kedvező táj átalakításokat a projekt időtartama alatt monitorozzuk és mind a szakmai, (a természetvédelemben dolgozó szakemberek, gazdálkodók, vadászok), mind a laikus közönségnek bemutatjuk.

2 "Szalakótás gazda"-program

A szalakóta napjainkban azokhoz a területekhez is kötődik, amelyek ún. mozaikos mintázatot mutatnak, azaz azokon a kaszált, legeltetett gyepeken költ és táplálkozik, amelyek mellett-között beékelődő mezőgazdasági területeken extenzív gazdálkodást folytatnak azok a helyi gazdálkodók, akik szerencsésebb esetben a növénytermesztés mellett saját állatállományt is tartva folytatnak gazdasági tevékenységet. Rendkívül fontos, hogy a környezetünkben élő madárvilágot ismerő és szerető gazdákat bevonjuk a gyakorlati szalakótavédelmi munkába, ezért a LIFE program keretében egy olyan önkéntes gazda-hálózatot alakítunk ki, amely különböző eszközöket és gyakorlati segítséget kapva napi szinten bevonunk a munkába. A programba jelentkező gazdák saját tulajdonukat

© Kerékgyártó Róbert

Partnerek

Kiskunsági Nemzeti Park
Igazgatósága

Bükki Nemzeti Park
Igazgatósága

DALERD
Szegedi Erdészete

Milvus Egyesület
(Románia)

Szatmárnémeti Környezetvédelmi
Ügynökség (Románia)

© Halmos Gergő

A tavi cankó természetrajza

Fauna-história

© Csonka Péter

© Kókay Szabolcs

Telelő szalakóta Afrikában (a háttérben zebrával)

Vonulási útvonalának egy részéről van elképzelésünk, gyűrűzött madaraink kerültek meg Olaszországban, Görögországban, Izraelben, Szaúd-Arábiában és Észak-Afrika egyes országaiban, de telelő területekről semmit sem tudunk. A projekt során 40 szalakóta fog műholdas jeladót kapni, így tisztázva lesznek a még nyitott kérdések. BirdLife-partnereink (Bulgária, Ciprus, Izrael) segítségével a vonulási útvonalon található éjszakázó- és gyülekezőhelyeket fenyegető veszélyek lesznek feltárva, illetve a megfelelő, elsősorban figyelemfelkeltő és ismeretterjesztő kommunikációs eszközök segítségével kezdődhet meg a szalakóták védelme a veszélyeztetett régióban.

© Nagy Dénes

fontosabb érdekcsoportokkal (gazdálkodók, természetvédők, vadászok, erdészek), hiszen tartós eredményeket csak úgy tud elérni egy fajvédelmi projekt. A nagyközönséget a www.rollerproject.eu weboldalon keresztül folyamatosan tájékoztatjuk a pályázat akcióinak előrehaladásáról, a jeladós madarainkat követni tudják az érdeklődők vonulásuk-telelésük alatt. Költési időszakban egy webkamera-rendszer segítségével mindenki betekinthez egy szalakóta család életébe. A projektről rendszeresen beszámol a média, több kisebb és egy nagyobb film fogja bemutatni a jelentősebb eseményeket. A szegedi Fehér-tó mellett, a Kiskunsági Nemzeti Park tulajdonában lévő ingatlanon kialakítjuk a Szalakóta-védelmi Látogatóközpontot, amely konferenciateremmel, vendégszobákkal, kilátóval és tanösvénnyel várja majd a látogatókat.

**Tokody Béla,
Kiss Orsolya**

képező területeikre odúkat kapnak, segítségként faszorokat és facsoportokat ültetünk számunkra, valamint az MME önkéntesei által biztosított folyamatos kapcsolattartás mellett rendszeresen szervezünk olyan találkozokat, ahol a szakmai problémák megvitatása mellett továbbképzésben részesülnek.

3 Vonuláskutatás
A szalakóta hosszú távú vonuló madárfaj, mindössze néhány hónapot tölt a Kárpát-medencében, május és szeptember között.

4 Ismeretterjesztés
Nagyon fontos feladata szakmai akciók végrehajtásának megismertetése a leg-

AZ ALFÖLDÖN MADARÁRSZÓK szíve mindig nagyot dobban, ha egy-egy tavi cankó kerül a távcső elé. Nem azért, mert a tavi cankó a különleges ritkaságok közé tartozik, hanem ezért mert ez a keccses, kistermetű cankó egy évszázaddal ezelőtt még a Duna-Tisza-közén a nedves rétek fészkelő madara volt. A Birding.hu-n található adatbázis szerint 2004. júniustól 2014. szeptember végéig 1188 megfigyelési adata van hazánk-ból. Általában egy-egy madarat figyeltek meg, de nem ritka, hogy az egy területen egyszerre táplálkozó madarak száma eléri a tízet is. Láttak azonban 29, 34, sőt 37 példányt is egyidőben, egy területen. Reménykedhetünk-e abban, hogy Magyarországon újra fészkelő madárrá válik a tavi cankó?

A tavi cankó a lilealkatúak rendjébe, azon belül a szalonkafélék családjába tartozik, ahová összesen 86 fajt sorolnak a szakemberek. Az „igazi” cankók, azaz a *Tringa*

nemzetség – ahová a tavi cankó is tartozik – mindössze 10 fajból áll, amelyek közül három Észak-Amerikában, egy a Távols-Keleten, Kamcsatka térségében él. A további 6 faj közül öt Eurázsia északi területeinek fészkelő madara, és valamennyien megtalálhatók Skandináviában is, mint költő fajok. Az eurázsiai elterjedésű fajok közül egyedül a tavi cankó az, amelyik földrészünk északi feléből hiányzik, fészkelőterülete ugyanis a Bajkál-tótól Ukrajna keleti feléig terjed, de Fehéroroszországban és a balti államokban is fészkel. A cankók földrészünk északi felének fészkelői, közülük csak a piros lábú cankó „lóg ki”, mert ez a faj még Spanyolországban és Görögországban is fészkel, és ezzel Európában a legdélebbi fészkelője nemzetségének. Amikor a tavi cankó még fészkel nálunk, akkor Magyarországon volt legdélebbi európai fészkelőterülete.

A tavi cankó többi rokonához hasonlóan a nedves rétek fészkelő madara. Az ezeken gyakori zsom-

békókba kapart kis mélyedésbe rakja rendszerint négy tojását. A nedves réteken legelő szarvasmarhák – ha nyugodtan haladhat a csorda – nem tesznek kárt az ezeken a területen nálunk is fészkelő goda, nagy póling, piros lábú cankó vagy éppen sárszalonna fészkeiben. Ha azonban megugranak az állatok és menekülni kezdenek, akkor könnyen előfordulhat, hogy eltapossák a fészket. A földön fészkelő madarak, különösen a nedves rétek, vizes területek lakói az elpusztult fészkelőket gyorsan pótolják. Sajnos napjainkban a szürke varjú és/vagy a szarka kisebb-nagyobb csapatai sokkal nagyobb veszélyt jelentenek számukra, mint a legelő állatok, vagy akár a terület eltartóképességével arányos mennyiségű ragadozók.

A tavi cankó fiókái csakúgy, mint a többi partimadaré, felszáradás után elhagyják a fészket, és szüleik vezetgetése mellett önállóan kezdenek táplálkozni. A nedves réteken fészkelő partimadarak fiókái a legkisebb veszély esetén lela-